

Mõtteid kõrghariduse ligipääsetavuse kohta EMK Teoloogilise Seminari näitel

MARJANA LUIST, Eesti Metodisti Kiriku liige

Kõigil kodanikel on õigus juurdepääsuks kvaliteetsele kaasavale haridusele, koolitusele ja elukestvatele õppele – nii on sätestatud Euroopa sotsiaalõiguste sarnas. Sellest lähtuvalt on hariduse paindlikkuse ja ligipääsetavuse tagamine seatud eesmärgiks Eesti Haridusvaldkonna arengukavas 2021-2035. Millest sõltub hariduse kättesaadavus ja kuidas on ligipääsetavusega lood Eesti kõrghariduses?

Selle teema avamiseks kirjeldan õppes osalemist mõjutavaid tegureid makro-, meso- ja mikrotasandil pühendades peamise tähelepanu üksikisiku tasandile, sest just seal avalduvad makro- ja mesotasandil tehtud otsused. Näitamaks Eesti kõrghariduse kättesaadavuse olukorda toon artiklis esile mõne uurimuse tulemused ning võrdlusi ja näiteid ühe mesotasandi esindaja – Eesti Metodisti Kiriku Teoloogilise Seminari (EMKTS) – praktikast.

Miks just metodisti seminari kohta? Kas tegemist on ligipääsetavuse musternäidisega Eesti teoloogiliste koolide seas?

Mis puudutab rahvusvahelistele tudengitele ligipääsetavuse võimaldamist, siis on see tõenäoliselt tõsi. Kuid metodisti seminari kasutamine mesotasandi näitena tuleneb pigem sellest lihtsast põhjusest, et kõigist Eesti teoloogilistest kõrgkoolidest olen ma EMKTSi tegemistega kõige paremini kursis.

Hariduse ligipääsetavuse puhul mängivad rolli tegurid makro-, meso- ja mikrotasandil ehk riigi, haridusinstituutsiooni ja üksikisiku vaates. Tasandid on omavahel tugevas seoses ja muudatused ühes dimensioonis mõjutavad paratamatult teisi. Riiklikud hariduspoliitika otsused määravad haridusinstituutsioonide võimalused ja tingimused – see omakorda kujundab üksikisiku õpivõimalusi.

Makrotasand

Riiklik poliitika ja hariduse korraldus on kõrghariduse ligipääsetavuse alustala, mis määrab haridussüsteemi toimimise, kvaliteedi, infrastruktuuri, rahastamise alused ja hinna. Makrotasandi tegurid hõlmavad koolide võrgustikku, õpetajate ettevalmistust, tasuta hariduse kättesaadavust, õppetoetuste süsteemi, haridusasutustele esitatavaid standardeid ja hariduse seost tööturu vajadustega. Need tegurid loovad raamistikku, mis mõjutab nii haridussüsteemi üldist tõhusust kui ka üksikisiku võimalusi haridusele juurdepääsuks.

Mesotasand

Õppekorralduslikud aspektid, mis samuti mõjutavad hariduse ligipääsetavust, on peamiselt haridusasutuste pärusmaa.

Väljakutsed kõrghariduse õppesse sisenemise võimaluste suhtes algavad juba huvipakkuvate õppekavade olemasolu, sisseastumistingimuste, õppes osalemise hinna ning pakutavate õppevormidega. Viimasest näiteks sõltub, kas enesetäiendamine on ühildatav töö- ja pereelu rollidega. Need, kelle jaoks õppima asumise tegurite hulgas takistavaid asjaolusid ei ole, seisavad silmitsi järgmise etapi – õppeprotsessi – mõjufaktoritega. Õppimise efektiivsuse puhul on määrava tähtsusega õpetamise kvaliteet koos õppemetoodika, vahendite ja materjalidega. Väheoluline ei ole ka õppekeskkond. Sellised tegurid nagu füüsiline ruum, klassiruumi temperatuur, mööbel, valgustus ja helid võivad õppimist kas toetada või seda hoopis raskendada. Õppes osalemist mõjutab ka see, kas õppijad tunnevad end turvaliselt ning kas neisse suhtutakse lugupidavalt. Nii õppemetoodika kui ka füüsiline õpikeskkond mõjutavad suuresti erivajadustega õppijate (kaasa arvatud liikumis-, nägemis-, kuulmis- jm puudega inimeste) võimalust õppes osalemiseks.

Haridusasutuste vastutus seisneb seega paindlike ja kaasavate lahenduste loomises, mis arvestavad erinevate õppijate vajadusi ja võimalusi.

Mikrotasand

Selle tasandi moodustavad haridussüsteemis osalejad ise oma tausta, sotsiaaldemograafiliste tunnuste, perekonna tausta, finantsvõimekuse, emotsionaalse seisundi, hoiakute ja kõige muuga, mis õppijate juurde kuulub.

Üks õppes osalemise mõjutegur on **vanus**. Statistika näitab, et kõrgharidusõppes osalejate hulgas on rohkem noori ja vähem küpsemas eas õppijaid. Viimaste puhul võivad takistuseks saada näiteks sisseastumiseksamid, mis annavad eelise värsketele gümnaasiumilõpetajale, kellel on õpitu veel mees. Vanemaalise jaoks võivad takistuseks saada ka sobiva õppevormi puudumine ning õppekorralduse ja õppekoormuse paindumatus. Kõrgemas eas inimeste puhul võib takistuseks olla hirm õppimisega hakkama saamise ees ja motivatsioonipuudus – tõenäoliselt ei planeeri nad karjäärimuutust, mis eeldaks kõrghariduse omandamist.

Vanuseline jaotus võib tavapärasest tendentsist erineda õppekavadel, mille puhul teatud määral elukogemust on soodustavaks asjaoluks. Teoloogia tõenäoliselt on üks neist õppekavadest. Kui üldjuhul on kõrgkooli sisseastujate hulgas kõige rohkem värskaid keskkooli lõpetajaid, siis EMKTSi tudengite vanuseline jaotus näitab, et sagedamini tullakse teoloogiat õppima teise kõrgharidusena või pärast mõnda aega elukoolis käimist.

Huvitaval kombel mõjutab kõrghariduse kättesaadavast ka **sugu**. Euroopa Komisjoni 2024. aasta hariduse ja koolituse valdkonna ülevaates selgub, et kõrghariduse omandanute seas suurima soolise lõhega riik Euroopa Liidus on Eesti. Naised on märksa suurema tõenäosusega kõrgharitud kui mehed. 2023. aastal oli Eestis kõrghariduskraadiga 56% 25–34aastastest naistest, ent vaid 31,8% samaealistest meestest.

Üheks soolise ebavõrdsuse teguriks peetakse muude põhjuste hulgas soolisi stereotüüpe erialavalikul. Sellest lähtudes võiks teoloogia tudengite puhul eeldada vastupidist nähtust – rohkem mehi kui naisi. Kuid EMK Teoloogilise Seminari viimase viie aasta statistika näitab naiste mõningast ülekaalu.

Perekondlik taust kui kõrghariduses osalemise mõjutaja tuleneb teiste tegurite kõrval ka vanemate haridustasemest. See mõjutab mitte üksnes seda, kas laps jätkab õpinguid kõrgkoolis, vaid ka kõrgkooli valikut. Praxise uuring näitas, et kõrgharidusega vanematega üliõpilaste osakaal avalik-õiguslikes ja eraülikoolides on oluliselt suurem kui rakenduskõrgkoolides, kus on rohkem neid õppureid, kelle vanematel ei ole kõrgharidust.

Hariduse omandamise mõjuteguriks on tingimata ka **majanduslik toimetulek**. Erinevate uuringute tulemused kinnitavad, et madala sotsiaalmajandusliku staatusega peredest pärit üliõpilaste jaoks on kõrghariduse omandamine piiratum. Arenguseire Keskuse hinnangul takistavad kõrghariduse kättesaadavust probleemid elamiskulude katmisega – seda ennekõike ebasoodsa majandusliku taustaga inimeste puhul. Mõttekoja sõnul ei aita olukorda lahendada ka õppetoetused, millest enam kui pooled on mitte vajadus-, vaid tulemuspõhised, ega õppelaenusüsteem, mis on oma tingimustelt tudengitele ebasoodne. See olukord sunnib üliõpilasi õppimise kõrvalt tööl käima. Eurostudenti andmetel käib 70% Eesti tudengitest õpingute kõrvalt tööl, neist 80% eesmärgiga katta eluaseme, toidu ning õppimisega seotud kulusid. Õppimise kõrvalt töötamine toob endaga kaasa järgmise probleemi – väljalangevus. Eesti kõrgkoolide tudengite väljalangevus on teiste riikidega võrreldes silmapaistvalt suur ning Arenguseire Keskuse hinnangul võimendab seda probleemi kehtiv õppeteenustasude süsteem, mis karistab karmilt õppekava täitmisel tekkivat mahajäämust. Tekib nokk-kinnisaba-lahti olukord, kus tudeng on toimetulekuks sunnitud kooli kõrvalt tööle minema ning seetõttu ei pruugi suuta täita õppekava nominaalaja piires, mis omakorda toob kaasa õppeteenustasu maksmise kohustuse.

Nagu eelnevas lõigus tõdesime, on kõrghariduse kättesaadavus teatud määral sõltuvuses perede majanduslikust toimetulekust. See võib omakorda olla seotud **piirkonnaga**, kus elatakse. Keskmise palga ja suhtelise vaesuse protsendid jaotuvad ebavõrdselt pealinna ja Eestimaa (üle)ääremaa piirkondade vahel. Praxis on uurinud tudengite kodu asukoha seoseid kõrghariduse kättesaadavusega ja avastanud, et Eesti eraülikoolides õpib rohkem suurematest linnadest ja jõukamatest peredest pärit üliõpilasi kui maapiirkondadest pärit inimesi. Viimaste osakaal on kõrge just rakenduslikes kõrgkoolides. Piirkondlikud mõjud tulevad mängu ka kõrgkoolide asukohtadest lähtuvalt – rohkem võimalusi kõrghariduse omandamiseks on suurtes tõmbekeskustes. Kaugemate piirkondade inimestel tuleb kõrghariduse omandamiseks teha suuremaid kulutusi, et lisaks õppimisega seotud kuludele katta ka transpordi- ja/või elamiskulud.

Elukoht võib olla tugevalt seotud sellega, mis **keelt** inimene räägib. Seegi on üks kõrghariduse kättesaadavuse määrajaks. EMK Teoloogiline Seminar on selles osas eesrindlik pakkudes õpet nii eesti, vene kui ka inglise keeles. Sellise eesmärgi on seminari rajajad võtnud juba 30 aastat tagasi ning seetõttu on kool saanud pakkuda teoloogilist kõrgharidust lisaks Eestis elavatele eesti, vene ja inglise keelt rääkivatele inimestele ka baltlastele, soomlastele, rootslastele, rumeenlastele, ukrainlastele, venelastele, valgevenelastele,

moldovlastele, iisraellastele, nigeerlastele, ghanalastele, ameeriklastele, brasiillastele, uusmeremaalastele ning komi, udmurdi ja handi põlisrahvaste esindajatele.

Lisaks kirjule rahvusvahelisele seltskonnale on EMK Teoloogiline Seminar toime tulnud ka kurtide õpetamisega, mis tähendas, et ühes klassiruumis oli samaaegselt lisaks tudengitele ja õppejõule kolm tõlki. Kõrghariduse võimaldamine **puuetega või muude erivajadustega** inimestele tähendab kooli poolt suurt paindlikkust ja valmisolekut kohandada õppetegevus õppija erivajadusest lähtuvalt.

Inimestes võivad peidus olla ka erinevad psühholoogilised tegureid, mis takistavad või hoopis soodustavad õppes osalemist.

Näiteks **varasem õpikogemus** – nooruses korduvalt saadud ebaõnnestumise kogemus võib kinnistuda hoiakuna ning mõjutada suhtumist õppimisse ka vanemas eas. Positiivne õpikogemus võib aga mõjuda innustavalt ning suurendada võimalust edasiõppimiseks.

Hoiakulised tegurid, nagu madal enesehinnang, hirm ebaõnnestumise ees või kartus, et ollakse õppimiseks liiga vanad, võivad samuti haridusteel edasiliikumist pidurdada.

Mõju hariduse omandamisele avaldab tingimata ka inimese **emotsionaalne seisund**. Praxise andmetel iseloomustab 47% üliõpilaskonnast liigne muretsemine. Vaimse tervise probleemide all kannatavate tudengite osakaal on lühikese ajaga kolmekordistunud.

Kõrgharidusse sisenemist ja selles püsimist mõjutavad omajagu ka „**olulised teised**“ ehk inimese elus tähtsat rolli mängivad isikud nagu perekond, sõbrad ja tööandja. Töö- ja pereelu kõrvalt õpinguteks aja leidmine võib olla tõsine väljakutse. Arenguseire Keskuse hinnangul takistab töötamise ja õppimise läbipõimimist riigi poolt püstitatud nominaalajaga lõpetamise eesmärgistamine, mis seab üliõpilasele suure koormuse, et püsida täiskoormusega õppes. Mõju õppima asumisele avaldab tingimata ka lähedaste suhtumine haridusse ja eeskuj.

Kuna kõrghariduse omandamine eeldab suurt pingutust ja ajaressurssi, hindab potentsiaalne õppija olukorda **kasulikkuse** vaatepunktist – kas õppes osalemise tulemus kaalub üles õppes osalemiseks vajaliku panuse. Arenguseire keskuse hinnangul ei paku tööturg kõigile kõrgharitudetele väärilist tööd, mis viitab hariduse ja ametikoha kvalifikatsiooninõuete ebakõlale. Lisaks väidab mõttekoda, et kõrghariduse mõju töötasule ei ole piisavalt ilmne. Seetõttu võivad paljud potentsiaalsed õppijad kahelda kõrghariduse omandamise kasulikkuses, kui nad ei näe selget seost hariduse ja tööalaste võimaluste vahel.

Kõrghariduse kättesaadavus sõltub riiklikul tasandil loodud hariduse üldisest raamistikust, haridusasutuste poolt kujundatud õppekorraldusest ning üksikisiku taustast, võimalustest ja hoiakutest.

Kuidas vastavad Eesti teoloogilised kõrgkoolid mesotasandi väljakutsetele tagamaks kõikvõimalikele ühiskonna gruppidele ligipääsu teoloogilisele haridusele?

See oleks põnev uurimisteema, kuid kuna sellist uurimust ei ole minu teada tehtud ning minu

teadmistepagas piirdub üksnes EMK Teoloogilise Seminari praktikaga, keskendub järgnev osa sellele, kuidas metodisti seminar püüab tagada ligipääsu teoloogia õpingutele.

Kui kõrgkooli õppima asumise eelduseks on gümnaasiumiõpingute põhised sisseastumiseksamid, on tulemuseks see, et valdav osa õppijatest on värsked gümnaasiumilõpetajad. Teoloogiat õppima asudes ei testita sisseastujate teadmisi keemias, matemaatikas ega bioloogias, vaid Piibli tundmises. See välistab ühe generatsiooni teisele eelistamist.

Vastavate küsitluste puudumise tõttu on keeruline hinnata seminari tudengite vanemate haridustaset, mis on üldises kõrghariduse kättesaadavuse kontekstis üks oluline mõjutegur. Teoloogia õpingute puhul võiks eeldada, et vanemate haridustasemest määravamaks osutuvad „olulised teised“ ning hariduse kasulikkuse aspekt. Antud kontekstis võib üheks „oluliseks teiseks“ olla kogudus, pastor või kiriku juht, kes näeb koguduse liikmes potentsiaali vaimulikuks tööks ning suunab ta seminari õppima. Hariduse kasulikkuse aspekt võib antud juhul hõlmata mitte ainult isiklikku vaimset ja intellektuaalset arengut, vaid ka võimalust teenida kogudust ning täita Jumala poolt antud kutsumust.

Eelnevalt sai juba välja toodud metodisti seminari võimekus pakkuda kõrgharidust kolmes keeles, mistõttu on EMKTSi üliõpilaskonnas palju välistudengeid. Eestisse tulles vajab rahvusvaheline seltskond mitmekülgset tuge orienteerumaks siinses haridussüsteemis, kultuuris ja ühiskonna toimimises. Metodisti seminaris pakutavad tugimeetmed rahvusvahelistele tudengitele hõlmavad nii Eesti kultuuri tutvustamist, riigis elamiseks vajaliku info jagamist kui ka eristipendiumide pakkumist. Näitena võib siinkohal tuua Ukrainas toimuva sõja mõjude leevendamiseks väljatöötatud tugiteenused, mis on võimaldanud paljudel Ukraina tudengitel omandada teoloogilise hariduse Eestis. Seminari tudengite hulgas on Eesti elanike järel suuruselt teine rahvusgrupp ukrainlased.

Rahvusvahelise seltskonna puhul ei ole ligipääsetavuse puhul määravaks üksnes keel, vaid ka füüsiline ligipääsetavus. Seminaris sisse seatud hübriidõpe võimaldab õppetöös osaleda nii klassiruumis kui ka veebis. Veebiõppe toel saavad seminaris edukalt õppida ka tudengid, kellel on distantsilistel, poliitilistel, rahalistel, perekondlikel, füüsilisest puudest tulenevatel või muudel põhjustel keeruline klassiruumi tulla. See loob võimaluse õppes osaleda ka (üle)ääremaa piirkondades elavatel väiksema sissetulekuga inimestel, kelle jaoks transpordi- ja elamiskulud võivad olla takistavaks asjaoluks. Selline õppevorm on piisavalt paindlik ka pere- ja tööelu ühildamiseks.

Jagaksin siin toredat näidet sellest, kuidas seminar on leidnud lahenduse väikelapsega abielupaari õppes osalemiseks. Abielupaar õpib samal kursusel ja koolis viibivad nad koos oma lapsega. Loengute ajal on üks lapsevanematest koos lapsega kõrvalruumis, kuulates loengut Zoomi vahendusel. Nii saavad mõlemad vanemad osaleda õppetöös, vahetundide ajal koolikaaslaste seas viibida (sest ka omavaheline suhtlus on oluline) ning samal ajal hoolitseda oma lapse eest. Õppija vajadustega arvestamine ja tudengeid toetava füüsilise õppekeskkonna tagamine tekitavad üliõpilastes tunde, et neist hoolitakse.

Artikli mahu huvides jätan kirjeldamata metodisti seminari praktika õppijakeskse lähenemisviisi tagamisel ja mitmed tugiteenused, mida seminar tudengitele pakub. Kuid teoloogilise hariduse kontekstis on kohane rääkida ka ligipääsetavusest **oikumeenilises** mõttes – kuivõrd avatud on EMKTSi uks teiste konfessioonide esindajatele. Kui vaadata, kes on seminaris õppinud, siis muidugi mõista lööb ka selles statistikas rahvusvaheline seltskond pildi päris kirjuks. Lisaks metodistidele nii Eestist kui teistest riikidest, nii Ühinenud Metodisti Kirikust kui ka teistest metodistlikest konfessioonidest on EMKTSis õppinud või õppimas nelipühilased, luterlased, baptistid, katoliiklased, ortodoksid, vabakoguduste liikmed, messiaanliku kiriku liikmed, mittekonfessionaalsete vabakoguduste liikmed ja mitmete teiste rahvusvaheliste konfessioonide ja ühe riigi põhiste kirikute esindajad. See mitmekesisus kajastab EMKTSi püüdlust pakkuda avatud ja kaasavat õpikeskkonda, kus erinevad kristlikud traditsioonid saavad üksteiselt õppida ja üheskoos teoloogilist mõtlemist arendada.

Kokkuvõte

Hariduse ligipääsetavus sõltub suuresti riiklikust hariduspoliitikast, aga ka haridusasutuste õppekorraldusest ja üksikisikuga seotud faktoritest. Eesti Metodisti Kiriku Teoloogilise Seminari praktika näitel nägime, kuidas paindliku õppekorralduse ja hübriidõppe abil on võimalik luua ligipääs kõrgharidusele ka nende inimeste jaoks, kes erinevatel põhjustel ei saa klassiruumis õppida või kes peavad oma õpingute kõrvalt täitma ka pere- ja tööeluga seotud rolle. Õppimisvõimaluste tagamine kõigile, sõltumata nende taustast või olukorrast on vajalik, et haridus oleks tõeliselt kaasav.

Lahtised otsad

Artiklis jäi puudutamata hariduslike erivajadustega inimeste ligipääs kõrgharidusele. Küllap sellega seoses tuleb varem või hiljem päevakorda kõrghariduse kvaliteedi tagamise küsimus ja hirm, et ega ometi tugimeetmetega lävepakku liiga madalaks ei lihvita. Jäägu see teema tuleviku analüüsiks ja aruteluks.

KASUTATUD ALLIKAD

1. **European Education Area.** European Commission.
[Euroopa haridusruum](#)
2. **Eesti Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035.** Haridus- ja Teadusministeerium.
[Arengukava](#)

3. Saar, E., Unt, M., Lindemann, K., Reiska, E., & Tamm, M. (2010). *Oskused ja elukestev õpe: PIAAC*. Praxis.
[PIAAC uuring](#)
4. **Kõrghariduse tulevik.** (2019). *Arengusuundumused aastani 2035*. Arenguseire Keskus.
[Raport](#)
5. **Students' employment and internships.** (Eurostudent Survey) Eurostudent.
[Eurostudent tulemused](#)
6. **Sooline võrdõiguslikkus hariduses.** Kompetentsikeskus soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise teemadel.
[Soolise võrdõiguslikkuse haridusuuringud](#)
7. **Hariduse ja koolituse valdkonna ülevaade 2024.** Euroopa Komisjon.
[Raport 2024](#)